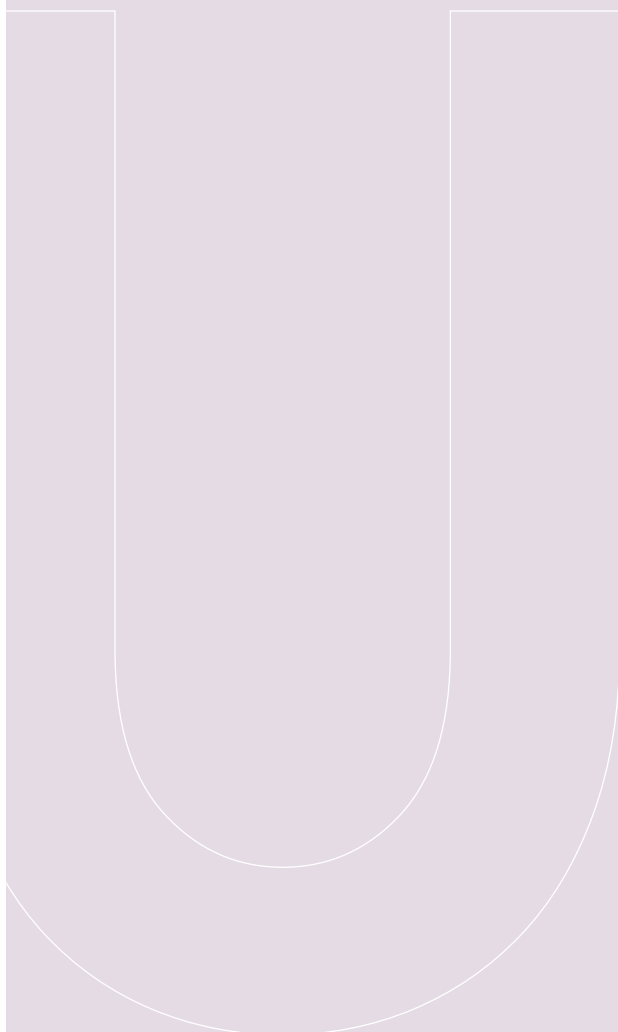

Uvodnik: O rojstvu korpusa SPOOK in njegovih prvih sadovih

It is important to avoid perfectionism in corpus building.
(Sinclair, 2005)

V pričujoči knjigi vam predstavljamo devet izvirnih in svežih raziskav, ki z različnih zornih kotov obravnavajo slovenske prevode in se posvečajo različnim jezikovnim in prevodnim pojavom v skupno štirih jezikovnih parih. Veže jih pogled skozi korpusno prizmo; prav vse namreč uporabljajo korpusno metodologijo, in razen ene vse temeljijo na prvem slovenskem prevodoslovnem korpusu SPOOK. Čeprav večina avtorjev v uvodnem delu govori o uporabljenem gradivu, tehnične vidike izdelave korpusa pa natančno opisuje prispevek Tomaža Erjavca, se vendarle spodobi, da takšni monografiji za popotnico povemo zgodbo o nastanku korpusa, predstavimo njegovo sestavo in pojasnimo razloge zanjo.

Slovenski PrevOdOslovni Korpus je nastal v okviru projekta Slovensko prevodoslovje – viri in raziskave, ki je potekal na Filozofski fakulteti v partnerstvu z Institutom Jožefa Stefana od maja 2009 do aprila 2012. Projekt je pod šifro J6-2009-0581 financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije. Kot je razvidno iz knjige, ki jo držite v rokah, sta glavna cilja projekta dosežena:

- Prvi je bil zgraditi prevodoslovni korpus, ki bi zajemal med seboj primerljive vzporedne korpusne prevode v slovenščino iz štirih tujih jezikov, angleščine, francoščine, italijanščine in nemščine, ter njihove izviričke, tretji nevzporedni del korpusa pa bi bil zgrajen iz del, izvirno napisanih v slovenščini.
- Drugi je bil uporabiti korpus za temeljne empirične raziskave o značilnostih slovenskih prevodov; prvo bero teh raziskav prinaša ta knjiga, upamo pa, da jih bo korpus SPOOK obrodil še veliko.

Korpus v sedanji obliki zajema 95 leposlovnih del; od tega je 23 izvirnih slovenskih romanov, ostalo pa so prevodi in njihovi izvirički. Prvotni načrt za sestavo korpusa je bil bistveno bolj ambiciozen, saj smo želeli zagotoviti reprezentativnost tudi po žanrski sestavi in smo v neleposlovni del nameravali vključiti še uporabniške priročnike, publicistična in strokovna besedila. Kmalu po pričetku zbiranja besedil smo morali prvotni načrt revidirati, saj je postalo jasno, da s človeškimi in finančnimi viri, ki smo jih imeli na voljo, tak ne bo izvedljiv. Tako smo v končni korpus vključili le leposlovna dela, natančneje proza leposlovnih del, prevedena v slovenščino iz izbranih štirih jezikov v zadnjih desetih letih, ob tem pa smo si zastavili še željo po čim večji žanrski raznolikosti, različnih prevajalcih in različnih založbah, prioriteto pa naj bi imela odmevna, brana, priljubljena dela.

Takoj na začetku smo trčili ob dve pomembni vprašanji: kako priti do teh del v izvirniku in prevodu, po možnosti v elektronski obliki, s tem pa je neločljivo povezano tudi vprašanje avtorskih pravic.

Poti do knjig so bile zelo različne. Za francosko-slovenski in italijansko-slovenski del korpusa se je kmalu pokazalo, da zbirki pravzaprav že obstajata, saj sta sodelavki projekta Adriana Mezeg in Tamara Mikolič Južnič v okviru svojih doktorskih disertacij nedavno tega zgradili vsaka svoj korpus, ki je že zajemal potrebno količino leposlovnih del v izvirniku in prevodu. Obe sta bili pripravljene prispevati svoja korpusa, tako da smo v okviru projekta izvedli le še pretvorbo v enotni SPOOK format in dela priključili ostalim. Za angleško-slovenski in nemško-slovenski jezikovni par te sreče nismo imeli in je bilo treba začeti z ničle. Najprej smo za vsak podkorpus sestavili »seznam želja«, se pravi prioritetenih del, ki bi jih želeli vključiti. Elektronske izvirnike teh del smo iskali na različnih javnih in manj javnih delih spleta, nekatere smo tudi kupili kot e-knjigo, nekaterih ni bilo mogoče pridobiti nikakor in smo jih digitalizirali sami. Slovenske prevode smo večinoma pridobili neposredno od prevajalcev, nekaj pa smo jih pridobili tudi od založb. Pri več delih se je zgodilo, da smo imeli na razpolago prevod, izvirnika pa ni bilo moč najti nikjer – v enem primeru niti tiskanega izvoda v slovenskih knjižnicah nismo našli; taka dela smo morali črtati s seznama in nadomestiti z drugimi. Končni izbor je tako nujen kompromis med željami in možnostmi, a smo kljub temu uspeli za vse jezikovne pare zagotoviti minimalno raven heterogenosti. Slovenske izvirnike smo brez izjeme vzeli iz korpusa Fidaplus, spet smo izbirali po načelu čim večje žanrske in avtorske raznolikosti, pri datumu nastanka pa smo se omejili na leto 1998 in mlajša.

Pri vprašanju avtorskih pravic smo se jasno zavedeli, da bi pravice za slovenske prevode in izvirnike morda celo uspeli zbrati, čeprav bi tudi to gotovo močno upočasnilo gradnjo korpusa in korenito vplivalo na izbor del. Med tujejezičnimi izvirniki so tudi zelo odmevna in tržno uspešna dela, ki so avtorskoppravno zaščitenjena do zob in čez, zato nam pravic za njihovo vključitev v korpus skoraj zagotovo ne bi uspelo pridobiti. Če bi morali taka dela izključiti in se omejiti denimo na tista, katerih avtorji so že dlje časa pokojni, bi bil tak korpus bistveno manj zanimiv za raziskovanje prevodov in sodobnih prevajalskih strategij. Tako smo s težkim srcem sprejeli odločitev, da korpus ne bo javno dostopen, do njega pa imajo odprto pot vsi raziskovalci, ki ga želijo uporabiti za kakršne koli nekomercialne namene.

Morda je zanimivo, da so se že besedilodajalci »veselili« prevodoslovnega korpusa in potencialnih rezultatov raziskav. Ko smo se denimo na Mladinski knjigi pogovarjali z urednikoma Miho Kovačem in Tatjano Cestnik o ciljnih projekta, je v pogovoru na površje splavalo več raziskovalnih hipotez, domnev o značilnostih prevodov v slovenščino, o različnih praksah založniških hiš, o lektorskih

politikah, o recepciji prevodov in še marsikaj. Prevajalci, ki so prispevali svoje prevode, so bili v nekaterih primerih negotovi (»A zdaj boste pa skritizirali moj prevod ...«), v nekaterih pa radovedni in pozitivni (»Končno, skrajni čas, da to nekdo razišče ...«).

In res je bil skrajni čas, čeprav – kot ugotavlja večina avtorjev v sklepnih mislih svojih prispevkov – je korpus SPOOK bistveno premajhen, da bi dopuščal poploševanje pridobljenih rezultatov. Vseeno pa se iz posameznih kamenčkov v mozaiku zarisuje podoba sodobnega slovenskega leposlovnega prevoda, ki v marsičem odstopa od še vedno globoko zakoreninjenih predsodkov, da so prevodi po nekih težko oprijemljivih kriterijih inferiorni od izvirne jezikovne produkcije, da so slovenski prevajalci ujeti v primež okostenele jezikovne norme, da iz prevodov komaj zastrte v bralca boljšijo prevzete strukture izvirnega jezika, da si prevajalci tuje kulturne svetove v maternem jeziku le redko upajo slikati s tako pogumnimi potezami kot avtorji.

Za pomoč pri gradnji korpusa SPOOK se zahvaljujemo vsem prevajalcem, ki so prispevali svoja besedila za naš projekt: Sandri Baumgartner Naylor, Vasji Cerar, Branku Gradišniku, Nini Grahek Križnar, Jakobu J. Kendi, Tini Mahkota, Štefanu Vevarju in Urši Vogrinc Javoršek.¹ Zahvaljujemo se tudi založbi Mladinska knjiga za pozitiven odnos in prispevek besedil, čeprav ta na koncu niso bila vključena v korpus. Pri pridobivanju besedil iz različnih manj tradicionalnih virov se je odlično izkazal Miha Mele, ki je igral odločilno vlogo tudi pri tehnični obdelavi in poravnavi, ob pomoči Špele Gašparič. Za končno pretvorbo besedil sta skrbeli Senja Pollak in Tomaž Erjavec. Zahvaljujemo se vsem avtorjem besedil in recenzentom, prav posebne zasluge pri nastanku te knjige pa gredo tehničnemu uredniku Martinu Gradu.

Preostane le še želja, da bi iz rezultatov naših raziskav prevajalci in prevodoslovci črpali navdih za še boljše prevode in še več raziskovalnih spoznanj.

Špela Vintar

Ljubljana, november 2012

¹ V zahvali navajamo le tiste prevajalce, ki so svoja dela odstopili konkretno našemu projektu. Korpus SPOOK sicer vsebuje še številne druge prevode, ki so jih prevajalci bodisi odstopili že prej Adriani Mezeg ali Tamari Mikolič, bodisi so bila vključena v korpus Fidaplus, iz katerega smo prav tako črpali prevode.